

Klişeler

FM Alper Efe ATAMAN

Karşıyaka'dan Merhabalar,

Satranç köşesi hazırlayan bir satrançsever olarak karşılaştığım en büyük risk, bazı *klişeleri* tekrarlayarak okuyuculara takip ederken sıkılacakları yazılar sunmaktır. Gerçekten de, farklı kaynaklarda karşılaştığımız örnekleri, yer verecek başka bir konu kalmamışçasına, farklı yazarların köşelerinde defalarca görmek, aynı zamanda bir okuyucu olan beni de zaman zaman sıkıntılı hallere sokmuştur.

Ancak yine de *sadık okuyucularıma*, satrancın temellerini oluşturan bazı sözlerden yola çıkarak, modern örnekleri sunmayı kendime *Analiz Köşesi'ni* hazırladığım ilk günden beri bir görev bildim. İşte bu yazımın konusunu da, satrancın temellerinin atıldığı dönemlerden bu yana bir tartışma konusu oluşturan merkez ve kanat ilişkisi oluşturacak.

Kanat hücumlarına karşı verilecek en sert yanıt, merkezden verilecek olan karşı tepkidir!

Kim bilir kaç kere işittiğimiz bu 'özlü sözü' daha iyi bir şekilde anlamak adına, her iki farklı tarafın, mücadeleden zaferle ayrıldığı iki örneği inceleyeceğiz. İlk partinin sahipleri ise GM Smirin ve GM Beliavsky olacak...

Günümüz satranç dünyasındaki en kuvvetli büyükustalardan biri olan GM Smirin de bir zamanlar 'ancak' kuvvetli bir uluslararası ustaydı (IM). Bu partideki rakibi olan GM Beliavsky'yi tanıtmak için sanırım 1983 yılındaki döngünün galibi olan Kasparov'la yapmış olduğu maçları hatırlamak yeterli diye düşünüyorum.

Ilia Smirin ve Alexander Beliavsky...

IM Ilia Smirin (2530) - GM Alexander Beliavsky (2620)

56. Sovyetler Birliği Şampiyonası, Odessa 1989, [C95], (Ataman, A)

---

1 e4 e5 2 ♘f3 ♘c6 3 ♙b5

1 e4 e5 ile başlayan klasik sistemlere karşı, hiç şüphesiz en tehlikeli seçenek, 'Dünya Şampiyonları'nın açılışı' İspanyol Açılışı. Bunun nedeni, beyazların merkezde en fazla söz sahibi olmasını sağlayan c3-d4-e4 piyon dizilimine en kolaylıkla bu açılıştan ulaşılmasıdır.

3...a6 4 ♙a4 ♘f6 5 0-0 ♙e7 6 ♖e1 b5 7 ♙b3 d6 8 c3 0-0 9 h3 (D)

Şu ana dek yapılmış olan tüm hamleler, İspanyol Açılışı'nın şablon konumuna bizleri ulaştırdı. Şimdi siyahların yapacağı tercih sonrasında, mücadelenin yönü şekillenecektir.

9...♘b8

İspanyol Açılışı'na karşı Breyer Devamyolu. Kısaca özetlemek gerekirse, siyahlar, atının a5-karesinde yaşadığı sıkıntıların (Chigorin Devamyolu) önüne geçmek adına, atını d7-karesinde konumlandırmak istemektedir. Ancak her ne olursa olsun, bu gibi geri çekilme hamleleri, beyazların piyon merkezine yeterince baskı oluşturmaması anlamında bazı farklı sıkıntılara da yol açabilecektir.

10 d4 ♘bd7

Az önce dile getirilen manevranın son ayağı.

11 ♘bd2 ♙b7

Hamle sırasının önemi Breyer Devamyolu'nda da karşımıza çıkar: 11 ♘bd2 ♙e8?? 12 ♙xf7+! ve beyazlar kazanır (12...♙xf7 13 ♘g5+ ♙g8 14 ♘e6 ve siyah vezir düşer). Siyahlar son hamlesiyle vezirine bir nebze de olsa alan kazandırmanın yanı sıra, beyazların merkezi üzerine uzaktan baskı kurmaya başlıyor.

12 ♙c2

Açık çaprazla sahip olan 'İspanyol Fili'nin, c2-karesi gibi 'mütevazı' bir noktaya yerleştirilmesinin temel nedeni, beyazların b1-atıyla uygulamak istediği ♘bd2-♘f1-♘g3 manevrasıdır. 12 ♙c2 hamlesi sonrasında e4-piyonunun korunması, beyaz atın serbestleşmesine imkân tanıyacaktır.

12...♙e8 13 ♘f1 ♙f8 14 ♘g3 g6

Siyahlar da f5-h5 gibi önemli karelerin kontrolünü tam zamanında sağladı. Elbette ki, bahsedilmiş olan tüm bu hamleler günümüz açılış teorisinin iyi bilinen bir bölümünü oluşturmakta.

15 ♙g5

15 a4 ve 15 b3 gibi hamlelerin yanı sıra, partideki seçim de beyazların en sık rastlanır tercihleri arasında yerini alır. Son hamleyle birlikte ortaya konmak istenen plan, siyahları ...h6 piyon sürüşüne zorlayarak, siyah şah kanadında hedef noktalar yaratmaktır. Rakibimizin saldırmaya çalıştığı, şahımızın önündeki piyonların her birisinin ilerletilmesinin, rakip için saldırı noktaları oluşturacağı gerçeği, ilk resmi Dünya Satranç Şampiyonu Wilhelm Steinitz'in ortaya koyduğu temel ilkelerdendir.

15...h6 16 ♙d2 ♙g7 17 ♙c1 ♙h7 (D)

Beyazların 15 ♔g5 hamlesiyle başlattığı planın sonucu, siyahların şah kanadı az da olsa zayıflatılmıştır. Ancak bu zayıflıktan yararlanmak adına, beyazların yeni bir plan ortaya koyması gerekmektedir. 1989 yılında IM, bir yıl sonra da GM unvanını kazanan Ilia Smirin, rakibinin şah kanadındaki ‘hassas’ piyon yapısından radikal bir şekilde yararlanmaya çalıştı.

18 h4!? (D)

Şimdi elbette ki uygulanmak istenen plan, h4-h5 sürüşleriyle şah kanadı üzerindeki baskıyı arttırmaktır. Ancak merkez yapısının henüz sabitlenmediği bir durumda, şah kanadı üzerinden yapılacak olan bu saldırı, siyahlara merkezden karşı tepki verme imkânını sunmaktadır.

18...d5!? (D)

Satranç mücadelesindeki merkez - kanat mücadelesini ortaya koyan, harika bir diyagram. Şimdi siyahların amacı, rakibinin rutin bir şekilde h4-h5 sürüşleriyle uygulayacağı kanat saldırısına seyirci kalmaktansa, merkezden karşı bir piyon sürüşü ortaya koyarak, konumun açılmasını sağlamaktır. Bu ise, *fianchetto* fillerinin mücadele üzerinde en fazla şekilde etkisi olmasını sağlayacaktır. *Kanat hücumlarına karşı verilecek en sert yanıt, merkezden verilecek olan karşı tepkidir!* Bu tip klişelerin modern uygulamalarla örneklendirilmesi, biz satrançseverler için her zaman öğretici olmaktadır.

19 exd5 exd4

Merkez açılıyor! Bu durum siyahların amaçlarının ilk adımlarından birisiydi. Açılacak merkezde yaşanacak mücadele (taş değişimleri, tehditler, vs.) beyazların kanat saldırısının kolayca sürdürülmesini engelleyecektir.

20 ♖xd4 ♗e5! (D)

d5-piyonunun zaten düşecek olmasını öngören siyahlar, hafif taşlarının konumlarını, açık merkezde iyileştirmeyi tercih ediyor. Ayrıca, d5-piyonu siyah vezir tarafından alındıktan sonra, a8-h1 büyük çaprazı üzerinde etkili bir karşıoyun yaratılacaktır.

21 ♗e6

Beyazlar da *bağlantıyı kesme* temasından faydalaniyor, ancak siyahlar e6-karesindeki beyaz ata dokunmak zorunda değil.

21... ♖xd5 22 ♗f4 ♖c6 23 h5 ♖ad8?!

Morphy'nin *çalışmayan tüm taşların mücadeleye katılması* ilkesinin, nadir rastlanan yanlış uygulamalarından birisi. Derin analizlerden hoşlanan okuyucular için burada GM Beliavsky, *İnformatör*'deki analizlerinde öncelikli olarak siyah şahın açık b1-h7 çaprazından ayrılarak ...g5-sürüşünü hazırlamak gerektiğini belirtmiş olduğunu hatırlatalım: 23... ♖g8! 24 hxg6 fxg6 25 ♖b3+ ♗c4 (20... ♗e5! hamlesinin bir yararlı noktası) 26 f3 g5 27 ♗fh5 ♗hx5 28 ♗hx5 ♖e5! ve siyahlara üstünlükle.

24 hxg6+ fxg6 25 ♖b1!

Beyazlar haklı bir şekilde henüz b1-h7 çaprazını terk etmemiş olan siyah şah karşısındaki baskıyı, taş fedası yaparak arttırıyor.

25... ♖xd2 26 ♖xg6+ ♗h8 27 ♖xe8 ♗xe8 28 ♖c1? (D)

Alexander Kotov'un unutulmaz üçlemesi *Büyükusta Gibi Düşün, Büyükusta Gibi Oyna, Büyükusta Gibi Çalış* (*Think Like a Grandmaster - Play Like a Grandmaster - Train Like a Grandmaster*) serisinin ikincisinde, Steinitz'in oyunortası teorisine ilişkin şu sözlerine yer verilmişti: *Satrançta, avantaja sahip olan tarafın saldırmaya hakkı olduğu gibi, aslında bu kendisinin görevidir. Aksi takdirde, kendisi sahip olduğu avantajı kaybetme riski ile karşılaşacaktır.* İşte tam bu noktada, beyazların konumdaki aktiflik arayışını hiç duraksamadan sürdürmesi gerektiğini görüyoruz: 28 ♔f5! ♘d6 29 ♔e6+ ♘df7 30 ♔xc6 ♘xc6 31 ♔e2 ve belirsiz bir konumla. Ancak beyazların son hamlesindeki 'temkinli' tutumu, siyahlara harika bir *şah avı* imkânı tanıyordu.

28...♔xf2!

f4-atına aşırı yüklenme yoluyla, GM Beliavsky rakibin şahını tahtanın ortasına sürükleyecektir.

29 ♔xf2 ♘d3+ 30 ♘xd3 ♔xg2+ 31 ♔e3 ♘d6!

Feda edilmiş olan materyali geri almak yerine, atın hücumu katılması çok daha etkilidir: 31...♔xg3+? 32 ♔d2 ve beyaz şahın güvenli bölgeye dönmesi, üstünlük ibresini beyazlara çevirirdi.

32 ♔f1 ♘c4+ 33 ♔f4 ♔d5 34 ♔g4 ♘c8+ 35 ♔h4 ♔d8+ 36 ♔h5 ♔e8+ 37 ♔h4 ♔e7+ 38 ♔h5 ♘e3 (D)

g5-karesinden ortaya konmuş olan mat tehditleri savuşturulamayacağından dolayı, beyazlar terk etti.

0-1

Merkez - kanat mücadelesindeki ilk örnekteki 'galip' merkez tarafı oldu. Ancak, ikinci örneğimizde zafer, Türk satrançseverleri sevindirecek şekilde kanat saldırısı olacak. İzleyelim, görelim...

Mert Erdoğan ve Dragan Kosic...

IM Mert Erdoğan (2489) - GM Dragan Kosic (2538)

Kapalı Turbo GM Turnuvası, Novi Sad 2009, [C10], (Ataman, A)

1 e4 e6 2 d4 d5 3 ♘c3 a6!?

Fransız Savunması'nın bu çok ara varyantındaki temel amaç, beyazların planını önceden görerek, ona göre bir tutum sergilemek olmalı. Bu şekilde yapılmış olan hamlelere genelde *yararlı bekleme hamleleri* dense de, gelişimin aksatılmış olması, varyantın niçin ara bir devamyolu olduğunu bizlere göstermekteydi.

4 ♘f3 ♘f6

3 ♘c3 ♘f6 4 e5 ♘fd7 5 f4 c5 6 ♘f3 ♘c6 7 ♙e3 ana devamyolunun aksine, beyazların partide f4-sürüşüyle merkezini sağlamlaştıramayacak olması, siyahların rakibini kışkırtmak istemesi sonucunu doğurmaktadır. Ancak elbette ki, IM Erdoğan, partinin devamında olduğu gibi, gelişime basitçe devam edebilir.

5 ♙d3 ♙e7 6 0-0 dxe4

Merkezdeki gerilime dayanamayan taraf siyahlar oluyor. 6...0-0 hamlesiyle tansiyonu bir süre daha korumaya çalışmak da mümkündü: 7 e5 ♘fd7 8 ♘e2 c5 9 c3 devamyoluyla Fransız Savunması, İlerleme Varyantı'nı andıran bir konuma ulaşılabilirdi.

7 ♘xe4 ♘bd7 8 ♘xf6+

Partideki 8 ♘xf6+ hamlesi oldukça tematiktir. Beyazlar rakibinin e4-karesinden alışlara girmesini beklemeden kendisi alışlara girerek, oyunda inisiyatifi olan taraf olmayı sürdürmeye çalışmaktadır.

8...♘xf6 (D)

9 ♘e5!

Karşımızdaki sade konumda yapılmış olan çok önemli bir hamle: e5-karesinin kontrolünün ...xf6 hamlesi sonrasında bırakılmasından, beyazlar aktif at hamlesiyle yararlanıyor. e5-karesine oturan beyaz at, partinin devamında daha net bir şekilde anlaşılacağı üzere, merkezin kapalı tutulmasını da sağlamaktadır.

9...c5 10 e3

Önce doğal hamle! Elbette ki, taktikler stratejik hedeflere ulaşmamızdaki en büyük yardımcılarımızdır. Burada da beyazlar, 10...cxd4 11 exd4 xxd4?? 12 b5+ vezir kazancı taktiğini temel alarak, hafif taşlarını merkezdeki en ideal noktalara yerleştirmeyi amaçlamaktaydı.

10...cxd4 11 exd4 0-0 12 c3

Aslında siyahlar hala d4-karesindeki fili, exh7+ 'taktik numarası' dolayısıyla tehdit etmiyordu. Ancak 12 c3 hamlesinin temel nedeni, beyaz veziri serbestleştirmektir. d4-karesindeki filin c3-piyonu tarafından korunmasının ardından, vezir çok daha önemli görevlere doğru yol alabilecektir.

12...xc7 13 f3 c5 14 xc5 xc5 15 fe1

IM Erdoğan'ın partideki stratejisi çok tutarlı: *rakibinin aktif olan az sayıdaki taşını değiş ve e5-karesindeki üssü olabildiğince koru.*

15...d8?!

Ancak bu çok ciddi bir hataydı. Siyahlar e5-karesindeki kuvvetli (ve korunmuş) ata meydan okumak yerine (örneğin 15...d7 hamlesiyle), beyazların çalışmayan son taşı olan a1-kalesinin mücadeleye tempolu bir şekilde girmesine izin vermektedir. Öyle ki, beyazların bir sonraki hamlesinin ardından ortaya konan exh7+ ve kalite kazancı tehdidi, siyahların bir kere daha konumun geliştirilmesine yardımcı olmayan bir koruma hamlesi yapmasına neden olmaktaydı.

16 ead1 c7 (D)

Böylelikle beyazların açılış safhasından çok daha avantajlı bir şekilde ayrıldığını söyleyebiliriz. Ancak sahip olunan avantajın sürdürülebilmesi adına, beyazların etkili bir plan bulması gerekiyordu. IM Erdoğan, merkezdeki statükoyu bozabilecek olan tarafın yalnızca kendisi olduğunu fark ederek, rakip şah kanadı karşısında çok radikal bir hücum başlattı. Öyle ya, e5-karesindeki beyaz atın varlığında, GM Kosic merkezdeki gelişmelere ancak ve ancak seyirci kalabilirdi.

17 g4!

Bir kere daha hatırlayacak olursak: *kanat hücumlarına karşı verilecek en sert yanıt, merkezden verilecek olan karşı tepkidir!* Ancak siyahların herhangi bir tepki veremiyor olmasına beyaz taşların aktif konumları eklendiğinde, şah kanadındaki piyon sürüşlerinin oldukça etkili olduğu ortaya çıkacaktır. Beyaz şahın konumunun zayıflatılmasından ise, siyahlar henüz faydalanamıyor.

17...h6 18 h4 d5 (D)

En sonunda, siyahlar oyunda bir girişimde bulunuyor. e5-atını sökme çabası içindeki son hamle, aynı zamanda siyah kaleyi GM Kotic'in en aktif taşı haline getirmektedir. Beyazlar, rakibinin son sıra zayıflığını temel alarak, e5-karesindeki üssü korumayı başardı. Hem de az önce dile getirdiğimiz, *rakibinin aktif olan az sayıdaki taşını değiş ve e5-karesindeki üssü olabildiğince koru* düşüncesiyle.

19 ♖c2! ♜xd1

19...♜xe5? 20 ♜xe5 ♚xe5?? 21 ♜d8+ ♜e8 22 ♜xe8#.

20 ♜xd1 ♙d7 (D)

Fransız Savunması'nda siyah merkez piyonların beyaz karelere yerleştirilmesiyle, c8-filinin gelişim sıkıntısı ortaya çıkar. Bu partide de, ...dxe4-♞xe4 değişimlerine karşın, e5-karesindeki beyaz at nedeniyle siyahlar problemlili olan taşını istediği hızda geliştiremedi. GM Kotic'in hamlesi beraberinde oldukça riskler getirmektedir. Ancak pasif bir şekilde g5-sürüşünü beklemektense, siyahlar bir piyona mal olsa dahi, aktiflik arayışına girdi.

21 ♜xd7!

Arkasında inanılmaz karmaşıklıklar barındıran taktik bir vuruş. Aslında yapılmış olan bu hamleye bir *kalite fedası* nitelendirilmesi yapılamaz, çünkü siyahların 21...♞xd7? hamlesini yapması zaten mümkün değildir: 21...♞xd7? 22 ♚xf7+ ♜h8 23 ♞g6+ ♜h7 24 g5 ve beyazlara kazanarak. Ancak 21 ♜xd7! tercihinin zor yanı, siyahların bir sonraki hamlesinin ardından ortaya çıkmaktadır.

21...♚xe5 (D)

Böylelikle siyahlar hedefine ulaşmış görünüyor: c8-fili ile e5-atı, b7-piyonu karşılığında değişilmiştir. Ancak IM Erdoğan, b7-piyonunu hemen almak zorunda olmadığını farkına vararak, bir taktik darbeyle daha üstünlüğünü arttırdı.

22 ♖xf7!

Arkasında derin hesap gerektiren, çifte vuruş taktiği.

22... ♘xg4

22... ♖xf7 23 ♖xb7+ ♔g8 24 ♖xa8+ ♔f7 25 ♖b7+ ♔g8 26 ♘g6 devamıyolu, piyon fazlalığı ve rakibinin son sıra zayıflığı dolayısıyla beyazlara kazanç olurdu. Ancak GM Kosić'in yanıtı, beyazlar açısından da yeni sıkıntılar ortaya koymaktadır: beyaz şahın çıplak konumu.

23 ♖xb7 ♖d8

Hücumu destek vermesi adına kaleyi aktifleştirerek.

24 ♖e7!

IM Erdoğan, bir kere daha üstünlüğünü sürdürecektir olan tek seçeneği bulmayı başardı. Beyazların siyah kalenin yokluğunda ortaya koyduğu ♖e8# fikri sayesinde, rakip kalenin aktifleşmesi, hem de tempolu bir şekilde, engellemiştir.

24... ♖b8 25 h5

Şah kanadındaki zayıf beyaz kareleri sabitleyerek. Elbette ki, siyahlar h5-piyonuna dokunamazdı: 25... ♖xh5?? 26 ♖xg7+ ♔h8 27 ♖h7+ ♔g8 28 ♖g7#.

25...a5 26 a4

Siyahların ortaya koymuş olduğu ...a4-...a3 sürüşleriyle vezir kanadındaki piyon yapısını bozma girişimi, beyazların hamlesiyle engellenmiştir. Artık siyahların etkili bir plan bulması gerekiyordu. Muhtemelen en kuvvetli seçenek, 26... ♖g5 27 f4 ♖xe7 28 ♖xe7 ♘f6 29 ♘g6 devamıyoluyla kötü, ancak beraberlik mücadelesi yapılabilecek bir konuma girmekti. Ancak GM Kosić, aktiflik arayışı içerisinde büyük bir hata yaparak partiyi kaybetti.

26... ♖h2+?

Bu yetersiz girişim, mağlubiyetin de nedeni olmaktadır.

27 ♔f1 ♘e3+

27... ♖h1+ 28 ♔e2 sonrasında siyahların g7-zayıflığından kurtulabileceği bir yolu yoktur.

28 ♔e2 ♘f5

28...♔xh5+ 29 ♔e3 ♕xf7 30 ♙h7+ devam yolu, f7-karesindeki vezirin boşta kalmasına neden olurdu.

29 ♙xf5 ♕xh5+ 30 ♔e3 (D)

30...♕xf7 31 ♙xe6 (31 ♙h7+) devam yolu beyazlara kazanacağından...

1-0

Satranç mücadelelerinde var olan merkez - kanat mücadelesi, karşımıza her zaman öğretici mücadeleler çıkarmakta. Umuyorum ki, bu iki güzel mücadeleyi derinlemesine inceleyen satrançseverlerle, kendi partilerinde yararlanabilecekleri bazı bilgileri paylaşabilmişimdir. Yazımı noktalamadan önce, önümüzdeki hafta içerisinde başlayacak olan Dünya Yaş Grupları Şampiyonası'ndaki sporcularımıza başarılar dilerim. Ayrıca son bir dipnot: bu iki partinin analizsiz .pgn dosyasını, .pdf dosyasıyla birlikte indirebilirsiniz.

Bir sonraki *Analiz Köşesi*'nde görüşünceye dek, satrançla kalın!

Hazırlayan: FM Alper Efe ATAMAN